

La pesca fluvial a la conca mitjana del riu Ter

La pesca, a part d'una activitat que durant segles ha permès la supervivència dels humans, també és una afició i un esport que té, a la conca mitjana del Ter, una llarga tradició. Els pescadors són, i sobretot eren, un element indispensable en el paisatge de l'entorn del riu Ter i els seus afluents a Osona, alhora que constituïen una peça fonamental de l'engranatge social dels pobles d'aquesta àrea. Sobta que malgrat aquesta important presència de la pesca no hi ha gaire

estudis que posin l'accent en aquesta activitat. Amb la concessió de la Beca de Recerca Etnològica sobre *La pesca fluvial a la conca mitjana del riu Ter*

Paraules clau: pesca, riu, Ter, festa

Keywords: fishing, river, Ter, celebration

Irene Llop i Jordana

Llicenciada en Filologia hebrea i doctora en Història medieval. Treballa a la Universitat de Vic-Universitat

Central de Catalunya i forma part del Grup de Recerca en Arqueologia Medieval i Postmedieval de la Universitat de Barcelona. Ha publicat articles a les revistes *Ausa*, *Hispania Judaica* i *Tamid* i és autora i coautora de diversos treballs d'història local.

Núria Sadurní i Puigbò

Llicenciada en Història medieval. Ha col·laborat en revistes històriques com *Clio* i *Historia*

National Geographic i ha participat en diverses obres col·lectives d'història. És autora i coautora de monografies, estudis d'història local i múltiples catàlegs d'exposicions del Museu de Badalona, on treballa.

■ Nens anant a pescar a Vic (mitjan segle xx). ARXIU DE LA SOCIETAT DE PESCADORS DE VIC.

■ Bagres, barbs de muntanya, anguiles i truites del tram mitjà del Ter s'han estat pescant i han format part de la dieta de moltes famílies durant anys; també s'ha fet amb les espècies invasores foranes que en els darrers anys s'han ensenyorit del Ter, com el silur, sense que això hagi despertat excessivament l'interès dels investigadors. Les tècniques i sistemes utilitzats al llarg dels segles per practicar aquesta pesca fluvial no són massa coneguts, més enllà de la tradicional canya de pescar. Aquest article intenta omplir aquest buit alhora que mira de recuperar la importància social de la pesca i dels seus aficionats.

■ Catfish, Mediterranean barbel, eels and trout in the middle stretch of the River Ter have been fished and part of the diet of many families for years, as have invasive alien species which in recent years have taken over the Ter, such as the wels catfish, without this sparking any particular interest among researchers. The techniques and systems used for centuries to practice fishing in this river are not too well known beyond the traditional rod. This article attempts to fill this gap and to recover the social role of fishing and its fans.

s'ha pogut estudiar la història i l'evolució d'aquesta pràctica a casa nostra, aprofundint en les diverses temàtiques que s'hi relacionen, aspectes que van més enllà de l'estricta pràctica esportiva i que constitueixen un important patrimoni immaterial que cal recuperar i protegir.

Els peixos del Ter

En aquesta àrea es pescaven bàsicament tres peixos: la bagra, el barb i l'anguila (Ordeix et alii, 2012: 32-45; Basagaña, 2002: 416). S'hi podria afegir un quart peix, la truita, encara habitual a la conca alta del Ter i que, a vegades, apareixia a la conca mitjana del riu.¹ Des de principis del segle xx s'han anat introduint altres espècies que, en molts casos, s'han acabat convertint en amenaces per als peixos autòctons: aquest seria el cas del silur, la gambúsia, l'ablet o el veró, per dir-ne només alguns.

Les tècniques de pesca

La majoria de sistemes de pesca no es documenten directament —si no és de forma indirecta a través de les prohibicions—; per això ha resultat fonamental poder comptar amb el testimoni de persones que han tingut una experiència directa amb alguns d'aquests mètodes.

- 1) **Pesca a sarpades o amb les mans:** possiblement la tècnica més bàsica i antiga, encara que no és, ni de bon tros, la més fàcil, ja que requereix una especial pràctica i habilitat. Alguns dels pescadors entrevistats admeten haver-la fet servir, sobretot de petits, en gorgs i rieres. És una tècnica més utilitzada a l'hivern, quan els peixos estan en estat de letargia i triguen més a reaccionar.
- 2) **Trema:** xarxa utilitzada en la pesca fluvial. Es tracta d'un ormeig força comú, tot i que és il·legal, i molt documentat al riu Ter fins a mitjans del segle xx, ja que permetia agafar un gran nombre de peixos.² Les societats de pesca eren especialment contràries al seu ús, que

■ Els peixos aconseguits als concursos es donaven a la Casa de la Caritat. Vic (mitjan segle xx). ARXIU SOCIETAT DE PESCADORS DE VIC.

consideraven totalment contrari a l'esperit esportiu i de competició que defensaven.³

- 3) **Bertrol:** espècie de nansa adaptada a la pesca fluvial formada per cercols, generalment de fusta o de ferro, que sostenen una xarxa en forma d'embut, amb la boca oberta i la part de baix closa. El seu ús, com la trema, també és perseguit per les autoritats.
- 4) **Salabret:** bossa de xarxa fixada a l'extrem d'una canya o d'un pal. Molt utilitzat tant per capturar directament els peixos a l'aigua com

per assegurar les captures, un cop enganxades a l'ham.

- 5) **Cistell:** enginyós sistema que consisteix a deixar un cistell o un cove a la vora d'un riu o riera i omplir-lo de branques. Els peixos hi entren confiats i s'agafen en el moment de retirar el cistell d'una estrebada.⁴
- 6) **Pesca amb descàrregues elèctriques:** es fa una petita descàrrega elèctrica que immobilitza els peixos durant uns segons i en facilita la captura.⁵
- 7) **Pesca amb explosius:** les preses es capturen després d'haver-les atordit —o fins i tot mort— mitjançant

■ Dona pescant amb canya a Còdol (mitjan segle xx). ARXIU MUNICIPAL DE MANLLEU.

una explosió. Aquest sistema està durament castigat tant pel risc que comporta com per la destrucció de cries que se'n deriva.⁶

- 8) **Pesca amb carbur:** un altre sistema durament perseguit. Consisteix a llançar a l'aigua —generalment en gorgs o basses— un tros d'aquest compost que, en contacte amb l'aigua, desprèn un gas verinós que emmetzina els peixos que hi puguin haver, que són capturats quan surten surant a la superfície.
- 9) **Pesca amb verí:** en èpoques reculades era relativament normal l'ús de substàncies verinoses per adormir o emmetzinar els peixos i facilitar-ne la captura, especialment en zones d'aigua estancada.⁷
- 10) **Pesca amb mall:** una altra manera curiosa d'estabornir els peixos i fer que sortissin a la superfície era picar les pedres del riu amb un mall. D'aquesta manera quedaven desorientats i amb la guàrdia baixa i era relativament fàcil agafar-los amb les mans.
- 11) **Pesca amb canya:** la pesca amb canya és el sistema més ben documentat i està entre els aficionats a la pesca. Tot i el grau de perfeccionament que tenen les canyes de pescar en l'actualitat, els grans avenços —més enllà de la incorporació del carret— estan relacionats amb els materials utilitzats per a la seva fabricació, com la fibra de carboni, més que no pas amb la tècnica en si. Qualsevol persona es pot fabricar una canya.⁸ L'ham antigament se solia fer amb qualsevol ferro doblegat o, fins i tot, amb una agulla de cap torçada.

Per obtenir una canya flexible i de qualitat hi ha unes pautes que cal seguir. Cal tallar la canya amb les condicions d'humitat justes, i fins i tot la fase de la lluna es diu que influeix a l'hora d'aconseguir els millors resultats. Es pot deixar assecar al sol, s'adreça al foc i s'anella.

■ Homes pescant mentre la dona prepara el menjar (mitjan segle xx).

ARXIU COMARCAL D'OSONA.

L'esquer que es posa a la canya ha anat evolucionant, tot i que encara avui en dia hi ha qui pesca posant a l'ham el mateix tipus de reclam que utilitzaven els seus avis. Entre els esquers naturals els més utilitzats tradicionalment eren els cucs de terra, el pa o la patata, però els aficionats podien emprar també altres tipus d'insectes, com cuques de caps, grills, cuques de patata o llagostes. En alguns casos, els pescadors empraven restes de carn que tenien per casa o s'elaboraven ells mateixos una pasta per atraure els peixos.

La pesca, lleure i societat

Més enllà de la seva vessant esportiva o de subsistència la pesca fluvial ha tingut també una important vessant social, sovint menystinguda. És una forma de lleure que comença a organitzar-se, en el marc de la societat industrial, a l'entorn de les primeres agrupacions de pescadors. Aquest tipus d'associacions són, juntament amb les d'ocellaires i les de caçadors, de les que gaudeixen d'una major popularitat entre el col·lectiu obrer, sobretot perquè a part d'oferir una oportunitat de lleure, donen també als seus practicants la possibilitat d'aconseguir un suplement alimen-

■ Pescadors fent broma (1975). ARXIU DE JOAN ARIMANY.

tari, un incentiu gens menyspreable especialment en èpoques de dificultats econòmiques (Castell, Danés, 2008: 18). Les primeres societats de pescadors de la comarca neixen precisament a finals del segle XIX encara que representen només l'organització formal d'una afició que des de feia anys que ja es practicava. La majoria funcionen amb estatuts similars i organitzen el mateix tipus d'activitats al llarg de l'any. També coincideixen amb la devoció, sobretot en èpoques més reculades, per Sant Pere, com a mínim en el cas de les societats de Manlleu, Roda i Torelló (Amades, 1984: 303).

A mesura que es va anar popularitzant la pràctica de la pesca esportiva van anar augmentant també les festes i celebracions destinades a difondre-la entre la població però, també, a convertir-la en un lloc de trobada i intercanvi entre els aficionats a l'esport de la canya. Algunes de les activitats i celebracions que s'han documentat eren molt pròpies de les entitats socials de la Catalunya anterior a la dècada dels seixanta del segle XX. La profunda transformació que ha experimentat la societat catalana en les dècades posteriors ha contribuït així a la desaparició d'algunes festes, la majoria molt vinculades a la religió. En

el cas concret dels pescadors, han deixat de celebrar-se misses i ofrenes dedicades a sant Pere. S'han mantingut, en canvi, els concursos de pesca, com a lloc de trobada però també de competició per als pescadors, i n'ha sorgit alguna de nova, com la Fira del Pescador.

Un esment a part mereix la Festa del Peix, una celebració que impulsà Francesc Darder a principis del segle XX i que, malgrat l'embranchada inicial, va desaparèixer abans de l'any 1920 (Iglesias, 2007: 28). ■

BIBLIOGRAFIA:

■ **Amades, J.; Roig, E.** (1926) *Vocabulari de la pesca*. Barcelona: BDC XIV.

■ **Basagaña, M. del Mar.** (2001). *L'Abans: recull gràfic de Manlleu (1886-1965)*. El Papiol: Ed. Efadós.

■ **Castell, P.; Danés, A.** (2008) *L'Agrupació esportiva Ocellaire de Manlleu (1858-2008): 150 anys d'associacionisme, cants i concursos*. Manlleu: Agrupació Esportiva Ocellaire de Manlleu, Ajuntament de Manlleu, Caixa de Manlleu.

■ **Iglesias, N.** (2007) «Banyoles inaugura el Museu Darder del segle XXI». A: *Revista de Girona*, 241: 24-29.

■ **Ordeix, M. et al.** (2012) *Els peixos dels rius i zones humides de Catalunya. Qualitat biològica i connectivitat fluvial*. Barcelona: Agència Catalana de l'Aigua, Departament de Medi Ambient i Habitatge, Generalitat de Catalunya.

NOTES

(1)

Un bon exemple del paper rellevant d'aquestes quatre espècies el trobem en una estrofa del poema «Lo Ter», publicat al programa de Festa Major de Manlleu de l'any 1916: «(...) Es del Ter sabrosa fruyta/ que nudreix sa aygua tranquila,/ la tan renombrada anguila,/ lo barb, la bagra i la truita./Y a éll acut tot pescadó,/ ja per guanyar ja per oci;/ es dir qui per son negoci,/qui per pura diversió (...).»

(2)

Un dels pescadors entrevistats recorda haver vist de petit, a Sant Hipòlit de Voltregà, gent que en ple hivern trencaven el glaç del riu i, despullats, es ficaven a l'aigua per agafar el peix amb una trema. Aprofitaven que estava tranquil per sortir amb una tremada de peix ben plena. Després agafaven el que havien capturat, ho portaven per les cases i ho donaven a canvi de patates o altres productes bàsics. Un altre pescador explica que havia vist gent, a Roda de Ter, posant-se a tocar del rec d'una fàbrica –can Moret– a l'hivern amb una trema. Espantaven els peixos fent fressa i esbarriant l'aigua, i després els agafaven amb la trema que havien parat prèviament.

(3)

Un clar exemple d'aquesta oposició la trobem en una denúncia efectuada davant de la Junta

de la Societat de Pescadors Esportius de Roda de Ter el 15 de juny de l'any 1956. Dos socis de l'entitat van ser acusats d'haver tremat el riu i se'ls va sancionar amb la prohibició de participar en cap dels concursos que se celebraven durant aquell any, tot i que hi va haver molts socis que van exigir un càstig més sever, i que els dos infractors fossin expulsats de la societat (Arxiu de la Societat de Pescadors de Roda. Llibre d'Actes de la Societat de Pescadors esportius de Roda, 15 de juny de 1956).

(4)

Alguns dels testimonis entrevistats recorden haver utilitzat aquest sistema de petits o haver-lo vist utilitzar per les dones mentre feien la bugada, tant al Ter com al Sorreig i en d'altres rieres petites. Una variant d'aquest sistema es practicava a la vora de les rescloses, on s'aprofitaven els intents dels peixos per remuntar-les per copsar-los amb cistells, salabrets, cubells o estris similars.

(5)

Aquest sistema només l'hem documentat com a forma de traslladar comunitats de peixos fora de canals i embassaments que han de ser reparats o netejats.

(6)

Tot i que no s'ha localitzat cap document que certifiqui la utilització d'explosius com a sistema de pesca a la conca mitjana del Ter, un dels pescadors entrevistats recorda haver vist, just després de la guerra, gent que llançava bombes de mà als gorgs del Sorreig per aconseguir peixos.

(7)

Tot i que no s'ha documentat directament aquesta tècnica, és molt possible que també fos utilitzada segles enrere. Alguna de les primeres legislacions reials relatives a la pesca, com la de Carles III, i fins i tot algunes de més modernes, com la de l'any 1834, ja esmenten la prohibició d'utilitzar metzines com la calç viva, la coca o l'herba queixalera, fet que convida a pensar que era una pràctica força estesa arreu del territori (ABEV. Volums varis 243. Fol. 335-344. Any 1769).

(8)

Alguns dels pescadors entrevistats afirmen haver-se fet des de petit les canyes amb un tros de pal, al capdamunt del qual hi posaven un tros de canya marina, un ham amb un ferro retorçat, una mica de fil de cotó i, a vegades, un tap d'ampolla com a suro.